

ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎРГАНИШ МОТИВАЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН МЕТОД ВА ПРИНЦИПЛАР

Бегов Файзулло Раҳматуллоевич

*Тошкент Ирригация ва Қишлоқ Хўжалигини
Меҳанизациялаш Муҳандислари Институти
Миллий Тадқиқот Университети
“Инглиз тили” кафедраси доценти*

Аннотация

Ушбу мақолада ҳозирга замон талабларига мос равишда инглиз тили ўрганишнинг мотивацион метод ва принциплари таҳлил остига олинган.

Калит сўзлар

Стратегия, таълим эҳтиёжи, мотивация, иштиёқ, таҳлил, услуб, восита.

Кириш. Таълимнинг самарали жараёни чинакам ўқитиш усуллари ва тамойилларини танлашга боғлиқ. Шунингдек, мотивацион муҳит таълим бўлимининг сифатини кафолатлайди. Инглиз тили дарсларида ўқувчиларининг мотивациясини ривожлантиришнинг бир неча усуллари мавжуд, аммо уларни турли хил олимлар ёндашувларини умумлаштириш орқали турли хил стратегиялар асосида қуйидаги тарзда бирлаштириш мумкин:

Муаммониг қўйилиши. 1-стратегия: мавзу бўйича биринчи тажрибани иложи борица ижобий қилиш.

Ушбу стратегия «биринчи таассуротлар муҳим» деган фикрга асосланади. Талабаларнинг дастлабки таассуротлари шаклланигандан сўнг, улар ушбу мавзу бўйича келажакдаги тажрибаларни қандай қабул қилишларига кучли таъсир қилади. Ўқитувчи сифатида биз биринчи дарсни ёки дастлабки алоқани иложи борица хавфсиз, муваффақиятли ва қизиқарли ўтказиш учун қила оладиган ҳар бир нарса талабаларнинг келажакда чет тилларини ўрганиш билан шуғулланиш мотивациясини оширади.

Бу ўқувчиларнинг ҳақиқий ишончларини шакллантиришга, вазифаларни мотивацион жиҳатдан қулай тарзда тақдим этишга хизмат қилади.

2-стратегия: ўқув жараёнида ўқувчиларнинг ҳис этилаётган эҳтиёжларини аниқлаш ва таъкидлаш учун эҳтиёжларни баҳолаш усулларида фойдаланиш.

Шуни ҳисобга олсак, турли хил одамлар турли хил эҳтиёжларга эга. Ушбу эҳтиёжларни ҳурмат қиладиган ва ушбу эҳтиёжларни қондириш мумкин бўлган ўқув жараёнини яратадиган ўқитувчини топганда талабаларнинг ўрганиш мотивацияси кучаяди.

Ўқув фаолияти ёки ўқитувчиларнинг хатти-ҳаракатлари:

Оддий ва тўғридан-тўғри усул - бу интервью, гуруҳ муҳокамаси ёки сўровномалар орқали талабаларга «Сиз ушбу ўқув тажрибасидан нимани олишни хоҳлайсиз?» деган саволга баъзи кўринишларни беришдир.

3-стратегия: Ўқувчиларга ўзларига мос мақсадларни қўйишда ёрдам бериш. Ҳар кимнинг ўз эҳтиёжлари борлиги сабабли, ҳар ким ўз эҳтиёжларига эришиш учун ўзининг яқин ва аниқ мақсадларига эга бўлиши керак. Масалан, ким бу даврда инглиз тилини яхши ўқитувчиси бўлишни ва илмий ишни яқунлашни мақсад қилган ҳолда мақсадсиз биз ўзимизни бирон бир нарсани қилишга ундаймиз. Бошқа сўз билан айтганда, «Мотивация мақсадларни ўзингиз ёки бошқалар билан белгилашни талаб қилади».

Стратегия 4: Ўқув тажрибаси сифатини ошириш.

Бу қуйидагилар билан шуғулланади:

- дарс мазмунининг жозибadorлигини ошириш;
- талабаларнинг қизиқишини ва эътиборини уйғотиш ва қўллаб-қувватлаш;
- Талабаларнинг қизиқишларини ошириш ва топшириқларга жалб қилиш.

Тадқиқот давомида тўпланган маълумотлар тадқиқотчилар томонидан ўқитувчининг стратегияси ва ўқув режаси билан ўқувчи мотивацияси ўртасидаги боғлиқликни топиш мақсадида таҳлил қилинади. Маълумотлар тўплангандан ва таҳлил қилингандан сўнг, тадбирлар режаси тузилади. Бундан ташқари, тадқиқотлар ўз ўқувчиларининг фаоллигини оширишга ва дарсларнинг мотивацияси даражасини оширишга умид қилмоқда. Жараён кетма-кетлигини босқичларда кўриб чиқиш учун уни изчил таҳлил этишимиз лозим.

I босқич

Биринчи босқичда асосий эътибор йўналиши аниқланади. Ушбу тадқиқот учун талабаларнинг мотивацияси диққат марказида бўлади. Кейинчалик, адабиётларни кўриб чиқиш яқунланади. Гуруҳдаги мотивация бўйича замонавий адабиётлар, мотивацион стратегиялар ва мотивацияни муқобил баҳолаш техникаси ўрганилди ва кўриб чиқилади. Амалдаги адабиётларни ўрганиб чиққандан сўнг, тадқиқот учун бир савол муҳокамасига ўрин қолади: синфда ўқитиш техникаси ва ўқув дастури талабаларнинг мотивациясига қандай таъсир қилади, ушбу тадқиқот учун тадқиқот мавзуси бўлади. Биринчи босқичдаги сўнгги қадам назорат ёки дастлабки маълумот тўплаш эди. Диққатни жамлаш соҳаси ҳақида тушунчага эга бўлиш учун тадқиқотлар амалиётга таъсир кўрсатадиган назарияларни, улар эгаллаган таълимий кадриятларни ва мактабдаги ушбу тарихий контекстларни аниқладилар. Диққатга сазовор бўлган ўқув режаси ва ўқувчилар эътиборини жалб қиладиган ўқув стратегияларини тақдим этиш орқали талабалар ва уларнинг синфдаги фаоллигини ошириш бизнинг диққат марказимиз учун тавсифловчи хусусият бўлиши лозим. Энг муҳими, диққат марказининг нима учун танланганлиги. Кўпгина ўқувчиларда дарсга қизиқишнинг йўқлиги, ўз ишидан қониқмаслик ва ўрганиш истаги йўқлиги кузатилиши мумкин. Ўқувчиларнинг жалб этилиши, талабаларнинг ижодкорлиги ва завқланишининг паст даражаларига ўқитувчи фойдаланадиган ўқув режалари ва ўқитиш стратегиялари сабаб бўлиши мумкин.

II босқич

Маълумот йиғиш жараёни

Тажрибадан кўриниб турибдики, бундай тажрибалар бир неча босқичларга бўлинади, масалан:

Биринчи фасл: талабалар ўртасида ўтказиладиган сўровномалар

1. Ҳар бир синф даражасидаги ўқитувчиларга талабалар ўртасида тарқатилган сўровномалар ўтказиш;

2. Агар ўқитувчилар сўровномаларни синфдаги ўқувчиларга беришган бўлса, ўқувчилар ўзлари тенгдошларининг таъсирисиз ўзлари сўров ўтказишлари мумкин.

3. Агар ўқитувчилар сўровномаларни йиғиб, тадқиқотчига таҳлил қилиш учун қайтарган бўлсалар, натижалар энг сўнгги босқичда муҳокама этилади;

Чунки, ҳамма нарса ўқувчиларнинг кундалик эҳтиёжларидан бошланади. Мавзунинг асосий маъносини англаш жуда муҳимдир. У қуйидагилар ёрдамида тўлиқ ривожланади.

Ўқув фаолияти ёки ўқитувчиларнинг хатти-ҳаракатлари:

- Биз дарснинг биринчи кунда ҳар бир одамга тегишли маданиятга оид ташриф буюриш ва саёҳат қилиш учун зарур бўлган баъзи бир ибораларни бемалол ўрганиши учун топширишимиз мумкин;

- Биз талабаларга билим олишга ёрдам берадиган кооператив ниятларимизни аниқ кўрсатиб беришимиз лозим;

- Улар ўзларини инглиз тилида таништиришларига ижозат бериб, аввал кириш сўзларини беришимиз керак.

Иккинчи босқич: Гуруҳ кузатувлари

1. Иккала танланган синф ўқитувчиларининг ҳар бири билан унинг бир ёки бир нечта синфларини беш, 45 дақиқали кузатишлари режалаштирилган.

2. Кузатишни истамаган талабалар кузатувчининг қараш доирасидан ташқаридаги жойга кўчирилади. Кузатилган дарсда қатнашишни истамаган ўқувчиларга алоҳида жой ва гуруҳ ўқитувчиси томонидан гуруҳ машғулоти кузатилаётганда эквивалент кўрсатма бериш учун ишлаб чиқиладиган муқобил машғулотлар тақдим этилди.

3. Тадқиқотчилар кузатув ёрдамида 40 дақиқа давомида синфни кузатадилар

4. Гуруҳ ўқитувчиси билан кузатувдан сўнг суҳбат ўтказди

Учинчи босқич: ўқитувчилар билан суҳбатлар

1. Ҳар бир ўқитувчи билан режалаштирилган суҳбат вақти

2. Ҳар бир суҳбатни тўлдирган интервью формасидан фойдаланилади

3. Суҳбатдошнинг руҳсати билан интервьюни лентага ёзиб олинг ва таҳлил қилиш учун кейинчалик ёзиб олинг

Ушбу босқичларнинг барчаси мотивацион жараённинг ҳақиқий моделларини бирлаштиради ва ўқитиш ҳаракатларининг якуний тўлиқ натижаларига таъсир қилади.

III босқич

Биз маълумотларимизни таҳлил қилдик ва хулосаларимизни яратдик. Таҳлил бизнинг аллақачон аниқланган тоифаларимиз асосида тўпланган маълумотлар

доирасида муносабатларни топишдан иборат эди. Ўхшашликлар гуруҳланган ва ўлчовлар ўтказилади. Топилмалар ва пайдо бўлаётган мавзуларни тартибга солиш учун эслатма карталари ва рангларни кодлашдан фойдаланилган. Қиёсий таҳлил ушбу жараён давомида давом этади.

IV босқич

Топилмалар асосида ҳаракатлар режасини ишлаб чиқиш;

Тадқиқот методлари: Ушбу мақолада таълимнинг анализ, синтез, абстраксиялаш методларидан самарали фойдаланилди.

Хулосалар. Мотивацион процедурани яратиш учун маълумотларни бошқариш бир неча омиллардан иборат.

1. Талабалар ўртасида ўтказилган сўровномалар: Талабалар томонидан берилган жавоблар қуйидаги тоифалар асосида жадвалларга бўлинган: мавзу, савол ва талабаларнинг жавоблари.

2. Гуруҳ кузатувлари: назорат рўйхатидаги кузатувлар ўқитувчи ёки талаба томонидан кузатилиб, мавзу ёки хулқ-атвор каби илгари аниқланган тоифаларга асосланган ҳолда жадвал тузилди. Очiq кузатувлар ўқитувчи ёки ўқувчилар томонидан кузатилган ва мавзулар рўйхатига бирлаштирилган. Ҳар бир кузатиш учун кузатув қайси даврда синфда содир бўлганлигини тавсифловчи белги қўйилди.

3. Ўқитувчилар билан суҳбатлар: Асосий саволларга тўғридан-тўғри жавоб берадиган ўқитувчи билан суҳбатнинг жавоблари берилган саволга мувофиқ гуруҳланган. Имконият мавзуси натижасида берилган саволлар алоҳида гуруҳланган ва тегишли равишда мавзу бўйича тартибланган.

Бир сўз билан айтганда, инглиз тилини ўрганиш мотивациясини ривожлантиришнинг ҳар қандай усулида ҳам ўқитувчининг ижодкорлиги ўзининг мақсадлари, усуллари, тамойиллари ва ёндашувлари билан жуда катта роль ўйнайди. Бундан ташқари, бу илғор ўқитиш жараёнининг якуний натижасига тўлиқ таъсир қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Burkland & Grimm, Motivating through responding. Journal of Teaching writing.5(2),2003-654p
2. Cape Verdean, Motivating Students to learn English. London, 2013-756p
3. Carter, Ronald. Language and Creativity: the art of common talk. London: Routledge. 2013-456p
4. Cook, Guy. Language Play: Language Learning. Oxford: Oxford University Press. 2000-345p
5. Day, Richard and Julian Bamford. Extensive reading in the Second Language Classroom. Cambridge: Cambridge University Press 2013-321p